

Lakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vanhemmuuslain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vanhemmuuslain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi (HE 33/2023 vp): Asia on saapunut lakivaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- erityisasiantuntija Mari Kaipomäki, oikeusministeriö
- lainsäädäntöneuvos Salla Silvola, oikeusministeriö
- apulaisosastonjohtaja, käräjätuomari Juho Heiskala, Itä-Uudenmaan käräjäoikeus
- julkinen oikeusavustaja Lotta Majoniemi, Kaakkois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri
- erityisasiantuntija Marika Tammilahti, Maahanmuuttovirasto
- johtava asiantuntija Heidi Keskinen, Digi- ja väestötietovirasto
- maankäyttöpäällikkö Harri Palo, Kirkkohallitus
- johtava asiantuntija Marjo Avela, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- johtava lastenvalvoja Milla Syrjänen, Vantaan ja Keravan hyvinvointialue
- puheenjohtaja Katri Hyytiä, Lastenvalvojat ry
- asianaajaja Varpu Kivi, Suomen Asianajajaliitto

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Ahvenanmaan maakunnan hallitus
- Lapsiasiavaltuutetun toimisto
- Tietosuojaaltuutetun toimisto
- Lastensuojelun Keskusliitto ry
- Monika-Naiset liitto ry
- Monimuotoiset perheet -verkosto
- Pakolaisneuvonta ry
- Uskontojen yhteistyö Suomessa - USKOT -foorumi ry
- professori (emeritus) Markku Helin

Valiokunnan mietintö LaVM 5/2023 vp

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutattaviksi vanhemmuuslakia, oikeusgeneettisistä isyystutkimuksista annettua lakia, lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annettua lakia sekä sukupuolen vahvistamisesta annettua lakia.

Esityksen mukaan vanhemmuuslakia ja oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettua lakia muutettaisiin siten, että ne mahdollistavat synnyttäneen äidin äitiyden selvittämisen ja vahvistamisen tilanteessa, jossa äitiydestä ei ole saatavilla asiakirjanäyttöä tai asiakirjanäytön luotettavuudesta ei saada riittävää selvitystä. Oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain isyyden selvittämistä koskevat säännökset laajennetaan koskemaan myös synnyttäneen äidin selvittämistä.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettua lakia muutettavaksi siten, että tuomioistuimien voi määrätä oikeusgeneettisen tutkimuksen tehtäväksi viimesijaisesti myös haudatusta vainajasta. Lisäksi oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain nimeksi ehdotetaan muutettavaksi siten, että lain nimi olisi jatkossa laki oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta.

Esitys liittyy valtion vuoden 2024 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2025.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Nykytila

Vanhemmuuslain 2 §:n mukaan äitiys todetaan synnyttämisen perusteella. Lapsen äiti on se, joka on synnyttänyt lapsen. Lisäksi vanhemmuuslain 5 §:ssä säädetään äitiyden vahvistamisesta helmöityshoitoon annetun suostumuksen perusteella.

Valtaosassa tapauksia synnyttäneen äidin äitiyteen ei liity epäselvyyttä. Suomessa syntyneen lapsen ja tämän synnyttäneen äidin välinen suhde rekisteröidään väestötietojärjestelmään automaattisesti sairaalan syntymäilmoituksen perusteella, jos äidillä on kotikunta Suomessa.

Väestötietojärjestelmässä on kuitenkin alaikäisiä lapsia, joiden väestötiedoissa ei ole tietoa hänet synnyttäneestä äidistä (ks. HE, s. 6). Kyse on useimmiten siitä, ettei Digi- ja väestötietovirasto ole voinut tehdä vanhemmuutta koskevaa merkintää väestötietojärjestelmään, koska ilmoitettu tieto perustuu ulkomaiseen asiakirjaan, jonka luotettavuutta ei ole voitu varmistaa, tai ilmoitetun tiedon tueksi ei ole saatavilla asiakirjanäyttöä. Käytännössä tilanteet ovat koskeneet maahanmuuttajaperheitä.

Lainsäädännössä ei nykyisin ole säännöksiä synnyttäneen äidin äitiyden selvittämisestä, vahvistamisesta tai kumoamisesta. Nimenomaisten säännösten puuttuessa tuomioistuimet ovat yksittäisi-

Valiokunnan mietintö LaVM 5/2023 vp

sissä tapauksissa päätyneet soveltamaan isyyslakia ja oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettua lakia soveltuvien osin. Myös äitiyslakia on sovellettu (ks. HE, s. 9 ja 10).

Ehdotetut muutokset

Hallituksen esityksessä ehdotetaan vanhemmuuslakiin lisättäväksi säännökset synnyttäneen äidin äitiyden selvittämisen ja vahvistamisen mahdollistamisesta tilanteessa, jossa äitiydestä ei ole saatavilla asiakirjanäyttöä tai sen luotettavuudesta ei saada riittävää selvyyttä. Tavoitteena on edistää lapsen oikeutta tuntea vanhempansa ja mahdollistaa perhesuhteiden selvittäminen ja perhesuhteita koskevan tiedon rekisteröinti väestötietojärjestelmään myös tällaisissa tapauksissa (ks. HE, s. 24). Synnyttäneen äidin äitiyden selvittää esityksen mukaan lastenvalvoja ja vahvistaa Digi- ja väestötietovirasto. Lisäksi vanhemmuuslakiin ehdotetaan säännöksiä synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamisesta ja kumoamisesta tuomioistuimessa. Muutoksia ehdotetaan myös oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettuun lakiin muun muassa oikeusgeneettisen tutkimuksen mahdollistamiseksi lapsen synnyttäneen äidin äitiyden selvittämiseksi.

Lakivaliokunta on jo aiemmin eri yhteyksissä kiinnittänyt huomiota synnyttäneen äidin vanhemmuutta koskevaan sääntelytarpeen selvittämiseen. Viimeksi vanhemmuuslakia koskevan hallituksen esityksen (HE 132/2021 vp) käsittelyn yhteydessä valiokunta totesi oikeusministeriön käynnistäneen synnyttäneen äidin vanhemmuuteen liittyvien lainsäädäntötarpeiden arvioinnin. Valiokunta piti tuolloin tärkeänä, että selvitysten pohjalta arvioidaan, mihin toimenpiteisiin on tarvetta ryhtyä perheiden yhdenvertaisuuden ja lapsen edun toteutumiseksi (ks. LaVM 9/2022 vp, s. 11). Lisäksi äitiyslakia koskevan kansalaisaloitteen käsittelyssä lakivaliokunta katsoi, että oikeusgeneettisten tutkimusten ulottaminen myös äitiyttä koskeviin asioihin on perusteltua arvioida uudistettaessa oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettua lakia (ks. LaVM 1/2018 vp, s. 11).

Lakivaliokunta pitää lapsen edun ja perheiden yhdenvertaisen kohtelun kannalta perusteltuna ja tarpeellisenä, että tilanteissa, joissa lapsen synnyttäneen äidin äitiys on tarvittavan dokumentaation vuoksi epäselvä, äitiys voidaan tarvittaessa selvittää ja vahvistaa. Väestötietojärjestelmän vanhemmuusmerkintä on perheen ja lapsen kannalta merkityksellinen, sillä se vaikuttaa muun muassa lapsen huoltajan rekisteröimiseen ja siten mahdollisuuteen asioida lapsen puolesta sekä lapsen oikeuteen saada elatusta ja perintöä. Myös nykyinen menettely synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamiseksi on monimutkainen, epävarma ja useita viranomaisia työllistävä (ks. HE, s. 10). Oikeustilan parantaminen on myös tämän vuoksi perusteltua.

Synnyttäneen äidin äitiyden selvittämisestä, vahvistamisesta ja kumoamisesta ehdotetaan säädettäväksi vanhemmuuslaissa mahdollisimman yhdenmukaisesti isyyden selvittämistä, vahvistamista ja kumoamista koskevien säännösten kanssa. Valiokunta pitää sääntelytapaa sääntelyn selkeyden ja johdonmukaisuuden sekä vanhempien yhdenvertaisen kohtelun kannalta kannatettavana.

Edellä esitetyn ja saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta pitää esityksen tavoitteita kannatettavina sekä puoltaa siihen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomioin ja muutosehdotuksin.

Valiokunnan mietintö LaVM 5/2023 vp

Synnyttäneen äidin äitiyden selvittäminen ja vahvistaminen

Esityksen mukaan lastenvalvoja selvittää vanhemmuuden, kun hän saa tiedon lapsesta, jolla ei ole todettu tai vahvistettu kahta vanhempaa (1. lakiehdotuksen 6 §). Vanhemmuus vahvistetaan Digi- ja väestötietovirastossa, jos synnyttäneen äidin äitiys on selvitetty laissa tarkoitetulla tavalla eikä ole aihetta epäillä, ettei henkilö ole lapsen äiti (1. lakiehdotuksen 29 §:n 1 mom. 3 kohta). Vanhemmuus voidaan vahvistaa, vaikka tulevien vanhempien henkilöllisyyttä ja perhesiteitä osoittavat asiakirjat ovat puutteelliset, jos lisäselvitystä ei kohtuudella ole saatavissa ja vanhemmuuden selvittäminen ja oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus osoittavat vanhemmuuden (1. lakiehdotuksen 29 §:n 2 mom.)

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on kiinnitetty huomiota synnyttäneen äidin äitiyden selvittämisen käynnistymiseen sekä lastenvalvojan ja Digi- ja väestötietoviraston väliseen toimivallanjakoon ehdotetussa sääntelyssä. Tarkennettavaksi on toivottu muun muassa lastenvalvojen tiedonsaantia niistä lapsista, joille ei ole vahvistettu synnyttäneitä äitiä ja joiden osalta synnyttäneen äidin vanhemmuutta on tarpeen selvittää, samoin kuin vanhemmuuslain 29 §:n 2 momentissa säädettyä kohtuuttomuuden arviointia.

Esityksen tarkoituksena on vanhemmuuslain voimassa olevien säännösten laajentaminen koskemaan myös synnyttäneen äidin äitiyden selvittämistä ja vahvistamista mahdollisimman pitkälle vastaavilla periaatteilla, joita sovelletaan isyyden selvittämisessä ja vahvistamisessa jo nykyisin. Tämä huomioon ottaen valiokunnalla ei ole huomautettavaa siihen, että synnyttäneen äidin äitiyden selvittäminen lastenvalvojalla käynnistyy isyyden selvittämistä vastaavasti.

Digi- ja väestötietovirastolla on nykyisin ilmoitusvelvollisuus lastenvalvojalle Suomessa syntyneistä lapsista, joille ei ole vahvistettu isää (VNA 804/2022 vp, 1 §). Ilmoitusvelvollisuus ei kuitenkaan koske Suomeen muuttaneita lapsia, joille ei ole vahvistettu isää, koska nämä tilanteet eivät ole verrannollisia keskenään. Vastaavasti ei ole perusteltua säätää Digi- ja väestötietovirastolle velvollisuutta ilmoittaa lastenvalvojalle niistä Suomeen muuttaneista lapsista, joille ei ole vahvistettu synnyttäneitä äitiä. Ilmoitusvelvollisuuden asettaminen ei olisi myöskään tarkoituksenmukaista eikä tarpeellista, sillä kaikkiin niihin tapauksiin, joissa asiakirjanäyttö on puutteellista, lisäselvityksen hankkimiseen ei liity vaikeuksia ja osa perheistä pystyy halutessaan hankkimaan itse tarvittavan asiakirjanäytön. Ehdotettu sääntely mahdollistaa siten sen, että viranomaiset voivat toimia niissä tilanteissa, joissa synnyttäneen äidin äitiyden selvittäminen on tarpeen, mikä on tarkoituksenmukaista. Käytännössä synnyttäneen äidin äitiyden selvittämistarpeen voidaan arvioida tulevan yleensä perheeltä itseltään.

Sitä, onko lisäselvitystä saatavilla "kohtuudella" vanhemmuuden vahvistamiseksi tilanteessa, jossa asiakirjanäyttö on puutteellista, arvioidaan jo nykyisin isyyden vahvistamisessa vanhemmuuslain 29 §:n 2 momentin nojalla ilman, että säännökseen olisi sisällytetty tarkkoja arviointikriteerejä. Kohtuullisuuden arvioinnin perustana on tällöin yksittäistapauksessa tehtävä kokonaisharkinta. Valiokunta pitää sääntelytapaa perusteltuna ja katsoo sen olevan asianmukainen myös synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamisessa. Nykyistä tarkempien kriteerien asettaminen olisi myös haasteellista, sillä siihen, onko lisäselvitystä saatavilla kohtuudella, vaikuttaa moni tekijä, kuten asiakirjojen hankkimisen kustannukset ja aika, jotka vaihtelevat maittain. Valiokunta kuitenkin toteaa pitävänsä tärkeänä, että säännöksessä tarkoitettua kohtuuttomuuden arvioinnissa

Valiokunnan mietintö LaVM 5/2023 vp

otetaan huomioon lainsäädännön tavoite mahdollistaa perhesuhteita koskevien tietojen rekisteröinti väestötietojärjestelmään.

Edellä esitetyn valossa valiokunta ei pidä tarpeellisenä eikä tarkoituksenmukaisena tarkentaa lakiehdotuksen säännöksiä edellä mainituissa kysymyksissä. On kuitenkin tärkeää, että lastenvalvojat saavat tarvittavaa koulutusta ja tarpeen mukaan myös ohjeistusta synnyttäneen äidin äitiyden selvittämiseen liittyvistä kysymyksistä. Lisäksi valiokunta korostaa lastenvalvojien ja Digi- ja väestötietoviraston toimivan yhteistyön merkitystä sekä uudistuksen toimivuuden seurantaa.

Synnyttäneen äidin äitiyden selvittämisessä ja vahvistamisessa tulee huolehtia otaksutun äidin oikeusturvasta. Tältä osin esityksessä ehdotetaan, että otaksuttua äitiä kuullaan 9 §:ssä säädetyn neuvottelun yhteydessä, häneltä pyydetään 12 §:n 2 momentissa edellytetty suostumus näytteenottoon ja hän saa 13 §:ssä tarkoitetut oikeusgeneettistä tutkimusta koskevat tiedot ja ilmoitukset tutkittavalle. Oikeusturvasta on siten huolehdittu eri tavoin menettelyn eri vaiheissa. Valiokunta pitää esitystä tältä osin asianmukaisena.

Lapsen synnyttäneen äidin äitiyttä voidaan käytännössä joutua selvittämään myös tilanteissa, joissa lapsen synnyttänyt äiti on ulkomailla. Tällaisissa tapauksissa lastenvalvoja voi pyytää synnyttäneen äidin vanhemmuuden selvittämiseksi virka-apua ulkoministeriöltä (2. lakiehdotuksen 13 §). Valiokunnan saaman selvityksen mukaan synnyttäneen äidin äitiyden selvittämiseen sovelletaan jatkossa samoja virka-apua koskevia ohjeita kuin ulkomailla oleskeleviin otaksuttuihin isiin. Valiokunta pitää tärkeänä, että ohjeistus päivitetään koskemaan myös synnyttäneen äidin äitiyden selvittämistä.

Synnyttäneen äidin äitiyden kumoaminen

Vanhemmuslakiin ehdotetut synnyttäneen äidin äitiyden kumoamista koskevat säännökset (1. lakiehdotuksen 44, 48 ja 50 §) koskevat vain tilanteita, joissa synnyttäneen äidin äitiys on erikseen vahvistettu Digi- ja väestötietovirastossa. Ne eivät siten koske tilanteita, joissa synnyttäneen äidin äitiys perustuu äitiyden toteamiseen syntymän perusteella suoraan lain nojalla. Oikeusministeriöltä saadun selvityksen mukaan käytännössä ei ole ilmennyt tilannetta, jossa olisi ilmennyt tarve kumota synnyttäneen äidin äitiyttä tällaisessa tilanteessa. Todetun synnyttäneen äidin äitiyden kumoamiselle ei siten ole sääntelyintressiä eikä lainsäädännön täydentäminen tältä osin ole tarpeellista.

Muuhun kuin geneettiseen siteeseen perustuva äitiys

Synnyttäneen äidin äitiyden selvittämisen yhteydessä voi tulla esiin tilanteita, joissa oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus osoittaa, ettei otaksuttu äiti ole lapsen geneettinen äiti. Taustalla voi olla esimerkiksi sijaissynnytysjärjestely tai se, että lapsi on syntynyt hedelmöityshoitojen ja luovutetun munasolun avulla.

Valiokunta toteaa, etteivät vanhemmuslakiin ehdotetut uudet säännökset sovellu tällaisiin tapauksiin. Asian selvittämistä voidaan kuitenkin jatkaa muilla tavoin. Viranomaisen voi esimerkiksi yhteistyössä asianosaisten kanssa pyrkiä selvittämään, onko olemassa hedelmöityshoitoja koskevia asiakirjoja, joiden perusteella otaksutun äidin äitiys voidaan vahvistaa vanhemmuus-

Valiokunnan mietintö LaVM 5/2023 vp

lain 5 §:n 1 momentin nojalla. Yksittäistapauksessa sovellettavaksi voivat tulla myös vanhemmuuslain kansainvälisen yksityisoikeuden alaa koskevat säännökset.

Valiokunta myös korostaa, että oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus on vain yksi keino selvittää vanhemmuutta. Se ei siten sellaisenaan yksin riitä ratkaisemaan vanhemmuuskysymystä, vaan lisäksi tulee tapauskohtaisesti arvioida oikeudellisen äitiyden edellytysten täyttymistä muutoin (ks. myös HE, s. 10).

Voimaantulo ja seuranta

Ehdotetut muutokset on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2025 eli noin vuosi niiden mahdollisen vahvistamisen jälkeen. Valiokunta pitää riittävän ajan varaamista asetus-, tietojärjestelmä- ja lomakemuutosten tekemiseen sekä tarvittavan koulutuksen järjestämiseen aiheellisena.

Valiokunta pitää tärkeänä myös uudistuksen toimivuuden ja vaikutusten seurantaa. Digi- ja väestötietovirasto on tuonut esiin, että synnyttäneen äidin äitiyden selvittämistä koskevien tapausmäärien arviointiin liittyy merkittävää epävarmuutta Ukrainasta Suomeen saapuneiden henkilöiden osalta. Digi- ja väestötietovirasto pitää mahdollisena, että asiakirjojen hankkimisen ei voida näissä tapauksissa katsoa olevan kohtuullista, jolloin on mahdollista, että synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamismenettelyn piiriin tulee merkittävästi enemmän tapauksia kuin esityksen valmistelussa on arvioitu.

Ulkomaalaislaki

Ulkomaalaislain 65 §:n nojalla voidaan tehdä perhesuhteita selvittäviä DNA-tutkimuksia oleskelulupahakemusten yhteydessä. Kyseisen säännöksen nojalla määrätyn DNA-tutkimuksen tuloksia ei kuitenkaan voida käyttää muuhun tarkoitukseen kuin oleskeluluvan myöntämisen edellytyksenä olevan perhesiteen selvittämiseen. Säännöstä tulisi siten tarkistaa, jos tällaisia tutkimuksia haluttaisiin käyttää myös vanhemmuustutkimuksissa. Hallituksen esityksen mukaan ulkomaalaislain 65 §:n muutos on kuitenkin liian laaja toteutettavaksi tässä yhteydessä, minkä vuoksi muutoksen valmistelu toteutetaan myöhemmin hallituskauden aikana ulkomaalaislain muutosten yhteydessä (ks. s. 55). Valiokunta pitää asian arviointia myöhemmässä vaiheessa kannatettavana.

Elatustukilaki

Valiokunta kiinnittää huomiota myös mahdolliseen elatustukilain muutostarpeeseen. Elatustukilain 6 §:n mukaan lapsella on oikeus elatustukeen muun muassa silloin, kun lapsi ei ole vanhemmuuslain 3 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla syntynyt avioliiton aikana eikä isyyttä ole lainvoimaisesti vahvistettu. Kyse on siitä, tulisiko elatustukilain 6 §:n 4 kohtaa muuttaa siten, että säännös koskisi myös niiden lapsien oikeutta elatustukeen, joiden synnyttäneen äidin äitiyttä ei ole voitu vahvistaa. Tällöin lapsi, jonka synnyttäneen äidin äitiyttä ei ole voitu vahvistaa, olisi oikeutettu elatustukeen kuten lapsi, jonka isyyttä ei ole voitu vahvistaa.

Elatustukilain muutostarve ei ole ollut esillä esityksen valmistelussa, joten sitä ei ole sen yhteydessä pohdittu. Oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteinen arvio on, että asiaan liittyvä mahdollinen korjaustarve ja -tapa edellyttää asian tarkempaa arviointia, ja se on tarkoi-

Valiokunnan mietintö LaVM 5/2023 vp

tuksenmukaista toteuttaa toisessa, esimerkiksi sosiaaliturvauudistuksen yhteydessä. Lakivaliokunta pitää tällaista arviointia aiheellisena.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Laki vanhemmuuslain muuttamisesta

8 §. Vanhemmuuden selvittämisen toimeenpanija. Voimassa olevan pykälän *4 momentin* mukaan mitä momentissa viitatuissa pykälissä säädetään hyvinvointialueista, sovelletaan Ahvenanmaalla Ahvenanmaan maakunnan kuntiin. Momenttiin ehdotetaan lisättäväksi viittaukset lain 11 ja 67 §:ään. Muutoin momenttiin ei tässä yhteydessä ehdoteta muutoksia, vaan sääntely pohjautuu vanhemmuuslakia säädettäessä käytettyyn sääntelymalliin, jolle perustuslakivaliokunta ei vanhemmuuslakia säädettäessä nähnyt estettä (ks. HE, s. 30 sekä HE 132/2021 vp ja PeVL 18/2022 vp ja PeVL 26/2022 vp).

Ahvenanmaan maakunta on esityksen valiokuntakäsittelyssä kiinnittänyt huomiota siihen, että valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluville tehtäville, jotka valtakunnassa on siirretty hyvinvointialueille, mutta jotka Ahvenanmaalla kuuluvat kunnille tai maakunnan terveydenhuoltoviranomaiselle (ÅHS), ei tällä hetkellä ole olemassa yhtenäistä sääntelymallia.

Esityksestä ilmenee, että oikeusministeriössä on vireillä hanke Ahvenanmaan itsehallintolain 30 §:n muuttamiseksi maakunnan terveydenhuollon valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvista toimivaltuuksista. Hankkeen tavoitteena on luoda yhtenäinen sääntelymalli edellä mainituilla tehtäväalueilla (ks. HE, s. 30). Lakivaliokunnalla ei edellä esitetyn valossa ole huomauttamista momentissa ehdotettuun sääntelymalliin.

Momentin viittaus lain 11 §:ään on kuitenkin tarpeeton, sillä lakiehdotuksen 11 §:ään ei sen yksityiskohtaisissa perusteluissa esitetystä huolimatta ehdoteta mainintaa hyvinvointialueista. Valiokunta ehdottaa viittauksen poistamista.

Tässä yhteydessä valiokunta toteaa myös selvyuden vuoksi, ettei momentissa käytetty sääntelymalli sovellu käytettäväksi 2. lakiehdotuksessa, koska siinä toimintavelvollisuus on voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti osoitettu terveydenhuollon toimintayksikölle eikä hyvinvointialueelle.

12 §. Geneettisen selvityksen hankkiminen. Pykälän *2 momentin* mukaan lastenvalvojan tilaama oikeusgeneettinen tutkimus voidaan, kuten nykyisin, tehdä vain sen suostumuksella, josta näyte on tarkoitus ottaa. Momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös näytteen ottamisesta lastenvalvojan luona silloinkin, kun lapsi ei ole sen ikäinen tai niin kehittynyt, että hän kykenee antamaan itse suostumuksen näytteen ottamiseen eikä hänellä myöskään ole huoltajaa tai muuta lailista edustajaa, joka voi antaa suostumuksen hänen puolestaan. Tämän ehdotetaan olevan mahdollista, jollei se, jonka vanhemmuuden selvittämisestä on kyse, tätä vastusta. Ehdotetun säännöksen tavoitteena on lapsen edun mahdollisimman hyvä toteutuminen, kun yksimielisessä tilanteessa lapsen vanhemmuus saadaan selvitettyä ja vahvistettua mahdollisimman nopeasti. Valiokunta pitää ehdotettua säännöstä kannatettavana.

Valiokunnan mietintö LaVM 5/2023 vp

Sille, minkä ikäinen lapsen tulee olla, jotta hän kykenee antamaan itse suostumuksen näytteen ottamiseen, ei ole säännöksessä eikä sen perusteluissa asetettu tarkkarajaista ikäraja. Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on kuitenkin tuotu esiin huoli siitä, että hallituksen esityksen perustelujen (s. 57) nojalla ryhdyttäisiin käytännössä soveltamaan 12 vuoden ikäraja, mikä merkitsisi sitä, että alle 12-vuotiaan kohdalla suostumusta näytteenottoon ei pyydetäisi lapselta itseltään. Huoli liittyy siihen, että hallituksen esityksen perusteluissa viitataan toisen lain säännökseen, jonka käytännön soveltamisessa on ilmennyt kyseisen ikärajan kategorista soveltamista sääntelyn tarkoituksen vastaisesti.

Lakivaliokunta pitää lapsen oikeuksien ja edun toteutumisen kannalta erittäin tärkeänä, ettei säännöksessä eikä sen perusteluissa ole asetettu tiettyä ikäraja lapsen kyvykkyydelle antaa suostumusta häneen kohdistuvaan näytteen ottamiseen. Valiokunta painottaakin, että säännöstä sovellettaessa lapsen kypsyttää ja kehitystasoa tulee aina arvioida tapauskohtaisesti. Siten myös alle 12-vuotias voi olla niin kehittynyt, että kykenee antamaan itse suostumuksensa näytteen ottamiseen.

16 §. Tunnustamistilaisuuden varaaminen ja kanteen nostaminen. Lakivaliokunta ehdottaa, että pykälän 4 momentin ensimmäisen virkkeen ilmaisu ”synnyttäneen äidin selvittämistä” muutetaan ilmaisuksi ”synnyttäneen äidin äitiyden selvittämistä”, jotta se vastaa vanhemmuuslain terminologiaa, jossa selvitettävänä on vanhemmuus, äitiys tai isyys.

17 §. Muutoksenhaku. Pykälän 2 momenttiin on tehty vastaava sanamuodon tarkistus kuin 16 §:n 4 momenttiin.

26 §. Asiakirjojen toimittaminen Digi- ja väestötietovirastolle. Pykälän 2 momenttiin on tehty vastaava sanamuodon tarkistus kuin 16 §:n 4 momenttiin.

36 §. Vastaajaksi haastaminen. Pykälän 3 momenttia ehdotetaan täydennettäväksi säännöksellä, joka koskee tilannetta, jossa saman lapsen osalta on vireillä kanne sekä isyyden että synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamiseksi. Ehdotetun säännöksen mukaan äitiyden vahvistamista koskeva kanne ratkaistaan tällöin ennen isyyden vahvistamista koskevaa asiaa. Esityksessä tätä perustellaan sillä, että jos lapsen synnyttäneeksi äidiksi vahvistetaan äiti, joka oli lapsen syntymän aikaan avioliitossa miespuolisen henkilön kanssa, erillinen isyyden vahvistaminen ei ole tarpeen, vaan lapsen isyys seuraa lakimääräisen oletaman perusteella äidin avioliitosta vanhemmuuslain 3 §:n mukaisesti (ks. s. 61). Erillinen isyyden vahvistamiskanne saattaisi tällöin osoittautua turhaksi tai ennenaikaiseksi.

Valiokunnalla ei esityksen perustelujen valossa ole huomautettavaa ehdotettuun säännökseen. Valiokunta kuitenkin toteaa selvyyden vuoksi, ettei äitiyskanteen ratkaiseminen ennen isyysskanetta estä kanteiden olemista yhtä aikaa vireillä eikä kanteiden käsittelyn yhdistämistä samaan prosessiin. Niin ikään, vaikka isyyttä ja äitiyttä koskevat kanteet käsiteltäisiin erikseen, 2. lakiehdotuksen säännökset mahdollistavat saman oikeusgeneettisen näytön käyttämisen kanteiden käsittelyssä.

47 §. Äitiyden kumoamista koskevan kanneasian asianosaiset. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi pykälän 2 momenttia. Valiokunta ehdottaa muutettavaksi myös pykälän 1 momenttia,

Valiokunnan mietintö LaVM 5/2023 vp

jotta myös lapsen isällä on asianosaisasema synnyttäneen äidin äitiyden kumoamista koskevassa oikeudenkäynnissä. Valiokunnan ehdottaman muutoksen vuoksi myös lakiehdotuksen *johtolause* tulee tarkistaa.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Lakivaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 33/2023 vp sisältyvät 2.—4. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 33/2023 vp sisältyvän 1. lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

vanhemmuuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vanhemmuuslain (775/2022) 6 §:n 1, 2 ja 4 momentti, 7 §:n 1 momentti, 8 §:n 1 ja 4 momentti, 9 §, 10 §:n 2 momentti, 11—13 §, 14 §:n 2 momentti, 16 ja 17 §, 23 §:n 2 momentti, 27 §, 29 §:n 1 ja 2 momentti, 32 §:n 2 momentti, 33 §, 34 §:n 3 momentti, 36 §, 40 §:n otsikko ja 2 momentti, 42—44 §, 45 §:n 2 ja 3 momentti, 47 §:n 1 ja 2 momentti, 50 §:n 1 momentti, 63 §:n 1 momentti, 67 §:n 4 momentti ja 69 §:n 1 momentti, sellaisena kuin niistä on 11 § laissa 737/2023, sekä

lisätään 23 §:ään uusi 2 momentti, jolloin muutettu 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, 26 §:ään uusi 2 momentti ja 48 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

6 §

Vanhemmuuden selvittämisen tarkoitus ja käyttöala

Vanhemmuuden selvittämisen tarkoituksena on hankkia sellaisia tietoja, joiden nojalla lapselle voidaan vahvistaa tai todentaa isä tai äiti.

Valiokunnan mietintö LaVM 5/2023 vp

Lastenvalvoja selvittää vanhemmuuden, kun hän saa tiedon 18 vuotta nuoremmasta lapsesta tai kun henkilö haluaa tunnustaa vanhemmuutensa eikä lapselle ole todettu tai vahvistettu kahta vanhempaa.

Edellä 5 §:n 1 momentissa tarkoitettua äitiyttä ei selvitetä, jos lapselle voidaan vahvistaa isä eikä lastenvalvojan tiedossa ole seikkoja, joiden nojalla joku muu kuin otaksuttu isä olisi lapsen toinen vanhempi. Isyyttä ei selvitetä, jos lapsen äitiys on tunnustettu 5 §:n 1 momentissa tarkoitettun hedelmöityshoitosuostumuksen perusteella eikä lastenvalvojan tiedossa ole seikkoja, joiden nojalla olisi aihetta epäillä, että joku muu kuin tunnustaja olisi lapsen toinen vanhempi.

7 §

Vanhemmuuden selvittämisen aloittaminen ja raukeaminen

Vanhemmuuden selvittäminen voidaan aloittaa jo ennen lapsen syntymää, jos näytön saaminen vanhemmuudesta muutoin vaarantuisi tai siihen on muu erityinen syy. Oikeusgeneettisessä vanhemmuustutkimuksessa tarvittava näyte lapsesta voidaan kuitenkin ottaa vasta lapsen syntymän jälkeen.

8 §

Vanhemmuuden selvittämisen toimeenpanija

Vanhemmuuden selvittää lastenvalvoja sillä hyvinvointialueella, jonka alueella lapsen synnyttäneellä äidillä on kotikuntalaissa (201/1994) tarkoitettu kotikunta. Jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta taikka lapsen synnyttänyt äiti on selvittämättä, kadonnut tai kuollut taikka hänellä ei ole Suomessa kotikuntaa, vanhemmuuden selvittää kuitenkin lastenvalvoja sillä hyvinvointialueella, jonka alueella lapsella on kotikunta, tai, jos lapsella ei ole Suomessa kotikuntaa, sillä hyvinvointialueella, jonka alueella lapsi oleskelee.

Mitä tässä pykälässä ja ~~11~~, 19, 22, 66 ja 67 §:ssä säädetään hyvinvointialueista, sovelletaan Ahvenanmaalla Ahvenanmaan maakunnan kuntiin.

9 §

Neuvottelu vanhemmuuden selvittämiseksi

Saatuaan tiedon seikasta, jonka vuoksi on selvitettävä lapsen toinen vanhempi, lastenvalvojan on neuvoteltava lapsen synnyttäneen äidin, 15 vuotta täyttäneen lapsen ja, jos mahdollista, sen henkilön kanssa, joka saattaa olla lapsen toinen vanhempi. Jos lapsen vanhemmuus selvitetään 6 §:n 3 momentin nojalla, neuvotteluun on kutsuttava myös lapsen toinen vanhempi.

Jos selvitettävänä on lapsen synnyttäneen henkilön äitiys tai lapsen molemmat vanhemmat, neuvotteluun kutsutaan 15 vuotta täyttäneen lapsen lisäksi, jos mahdollista, ne henkilöt, jotka ovat tai saattavat olla lapsen vanhempia. Neuvotteluun voidaan tarpeen mukaan kutsua myös lapsen huoltaja tai muu laillinen edustaja, jos tämä on muu kuin joku edellä mainituista henkilöistä.

Valiokunnan mietintö LaVM 5/2023 vp

10 §

Neuvottelun toimittaminen ja velvollisuus pysyä totuudessa

Tietoja antaessaan sillä, joka 2 tai 3 §:n nojalla tai 19 §:ssä tarkoitetun tunnustamisen perusteella on tai joka saattaa olla lapsen toinen vanhempi, on velvollisuus pysyä totuudessa. Sama velvollisuus koskee myös tunnustamislauseman antamista, tunnustamisen hyväksymistä ja tunnustamisen johdosta toimitettua kuulemistä.

11 §

Lastenvalvojan oikeus saada tietoja

Lastenvalvojan oikeuteen saada tietoja vanhemmuuden selvittämistä varten sovelletaan, mitä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetussa laissa (703/2023) säädetään sosiaalihuollon palveluntarjoajan tiedonsaantioikeudesta. Lastenvalvojalla on oikeus saada otaksutun vanhemman henkilöllisyyden ja asuinpaikan selvittämiseksi välttämättömiä tietoja salassapitosäännösten estämättä myös tämän työnantajalta sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta annetussa laissa (308/2006) tarkoitetun majoitustoiminnan harjoittajalta.

12 §

Geneettisen selvityksen hankkiminen

Lastenvalvojan on tilattava vanhemmuuden selvittämisen yhteydessä oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta annetun lain (378/2005) 1 §:ssä tarkoitettu oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus lapsesta sekä henkilöstä, joka on tai saattaa olla lapsen vanhempi, jos tämä pyytää tutkimusta tai jos lastenvalvoja muuten katsoo sen tarpeelliseksi. Jos tutkimus voidaan mainitun lain mukaan määrätä tehtäväksi muusta kuin edellä tarkoitetusta henkilöstä ja jos lastenvalvoja katsoo sen aiheelliseksi, hän voi tilata tutkimuksen myös tästä henkilöstä.

Lastenvalvojan tilaama oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus voidaan tehdä vain sen suostumuksella, josta näyte on tarkoitus ottaa. Jos lapsella, joka ei ikänsä ja kehitystasonsa perusteella voi antaa itse suostumustaan, ei ole huoltajaa tai muuta laillista edustajaa, joka voisi antaa suostumuksen lapsen puolesta, näyte voidaan ottaa ilman suostumusta lastenvalvojan valvonnassa vanhemmuuden selvittämistä varten, jollei se, jonka vanhemmuuden selvittämisestä on kyse, tätä vastusta. Jos tutkimus aiotaan tehdä vainajasta tai hänestä aiemmin otetusta näytteestä eikä vainaja ole eläessään antanut suostumusta tutkimukseen, siihen on saatava vainajan oikeudenomistajien suostumus.

Jos tutkimus on tarkoitus tilata mahdollisen isän tai lapsen synnyttäneen äidin molemmista vanhemmista, toisesta vanhemmasta yksin tai muusta lähisukulaisesta, lastenvalvojan tilaamaan tutkimukseen ja siihen annettavaan suostumukseen sovelletaan, mitä oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta annetun lain 6, 7, 8 ja 9 §:ssä sekä 11 §:n 1 momentissa säädetään tuomioistuimen määräämästä tutkimuksesta.

Valiokunnan mietintö LaVM 5/2023 vp

13 §

Tutkittavalle annettavat tiedot ja ilmoitukset

Ennen oikeusgeneettisessä vanhemmuustutkimuksessa tarvittavan näytteen ottamista ja tutkimuksen tilaamista lastenvalvojan tulee selostaa tutkittavalle tutkimukseen liittyvät toimenpiteet ja tutkimuksen merkitys vanhemmuuden selvittämisen kannalta sekä 12 §:ssä tarkoitetut edellytykset tutkimuksen tekemiselle.

Saatuaan oikeusgeneettiseen vanhemmuustutkimukseen perustuvan lausunnon lastenvalvojan on viipymättä ilmoitettava sen sisällöstä tutkittavalle.

14 §

Vanhemmuuden selvittämisen keskeyttäminen

Lastenvalvoja voi päättää, että vanhemmuuden selvittäminen keskeytetään, jos:

- 1) on ilmeistä, ettei vanhemmuuden vahvistamista varten ole saatavissa riittävästi tietoja;
- 2) lapsesta ei ole saatu näytettä, josta oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus olisi voitu tehdä;
- 3) lapsi on syntynyt hedelmöityshoidoista annetun lain 1 §:ssä tarkoitetun hoidon tuloksena lapsen synnyttäneelle äidille, joka on saanut hoitoa yksin, ja on selvitetty, että siittiöiden luovuttaja ei ole mainitun lain 16 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla suostunut siihen, että hänet voidaan vahvistaa hoidon tuloksena syntyneen lapsen isäksi;
- 4) kukaan ei ole tunnustanut lasta ja on erityinen syy olettaa, että vanhemmuuden selvittäminen ei olisi lapsen edun mukaista, eikä 15 vuotta täyttänyt lapsi vaadi vanhemmuuden selvittämistä.

16 §

Tunnustamistilaisuuden varaaminen ja kanteen nostaminen

Lastenvalvojan on varattava asiaan osalliselle tilaisuus tunnustaa vanhemmuutensa, jos hän katsoo, että oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen tai muun selvityksen valossa voidaan pitää todennäköisenä, että henkilö on lapsen vanhempi.

Lastenvalvojalla on velvollisuus ajaa lapsen puolesta kannetta vanhemmuuden vahvistamiseksi, jos:

- 1) asiaan osallinen ei tunnusta vanhemmuuttaan;
- 2) mikään 14 §:n 1 momentissa tai 2 momentin 1, 3 tai 4 kohdissa tarkoitetuista vanhemmuuden selvittämisen keskeyttämisen edellytyksistä ei täyty; ja
- 3) lapsi ei ole täyttänyt 18 vuotta.

Edellä 2 momentissa tarkoitetun kanteen ajamisesta säädetään 6 luvussa.

Jos vanhemmuuden selvittäminen koskee synnyttäneen äidin **äitiyden** selvittämistä, tilaisuutta vanhemmuuden tunnustamiseen ei varata. Lastenvalvojalla on kuitenkin velvollisuus ajaa lapsen puolesta kannetta synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamiseksi, jos vanhemmuuden selvittämisen

Valiokunnan mietintö LaVM 5/2023 vp

yhteydessä ei ole saatu riittävää selvitystä äitiydestä, 2 momentin 2 kohdassa säädetty edellytykset eivät täyty eikä lapsi ole täyttänyt 18 vuotta.

17 §

Muutoksenhaku

Haettaessa muutosta vanhemmuuden selvittämisen keskeyttämistä tai sen uudelleen aloittamista koskevaan lastenvalvojan päätökseen hallintotuomioistuimelta sovelletaan, mitä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019) säädetään. Sen lisäksi, mitä mainitussa laissa säädetään, valitusoikeus on lapsen synnyttäneellä äidillä, 15 vuotta täyttäneellä lapsella ja henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen vanhempi.

Isyyden ja äitiyden vahvistamista koskevan kanteen nostamisesta säädetään 32 ja 33 §:ssä. Jos päätös vanhemmuuden selvittämisen keskeyttämisestä on tehty isyyden tai synnyttäneen äidin **äitiyden** selvittämisen osalta, lastenvalvojan 14 §:n nojalla antamaan keskeyttämisspäätökseen on liitettävä tieto isyyden tai äitiyden vahvistamista koskevasta kanneoikeudesta ja siihen liittyvästä määräajasta.

23 §

Kuuleminen

Jos selvittettävänä on lapsen synnyttäneen äidin äitiys, lapsen huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen vanhemmuuden selvittämistä laadittavan pöytäkirjan laatimista.

Lastenvalvoja voi kuulla muitakin kuin 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja henkilöitä, jos se on asian selvittämiseksi tarpeen. Kuulla voidaan suullisesti tai kirjallisesti. Kuulla voi myös se, joka 21 §:n 2 momentin mukaan voi ottaa vastaan tunnustamisen.

26 §

Asiakirjojen toimittaminen Digi- ja väestötietovirastolle

Jos vanhemmuuden selvittäminen koskee synnyttäneen äidin **äitiyden** selvittämistä, vanhemmuuden selvittäneen lastenvalvojan tulee toimittaa vanhemmuuden selvittämisestä tehty pöytäkirja liitteineen Digi- ja väestötietovirastolle.

27 §

Suostumus vanhemmuuden vahvistamiseen ilman oikeudenkäyntiä

Jos lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolella ja isyyden selvittäminen alaikäisen lapsen osalta ja oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus tai kirjallinen hedelmöityshoitotodistus osoittavat kuolleen henkilön olevan lapsen isä, hänen oikeudenomistajansa voivat lapsen syntymän jälkeen

Valiokunnan mietintö LaVM 5/2023 vp

antaa suostumuksen siihen, että isyys vahvistetaan ilman oikeudenkäyntiä Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä edellyttäen, että lasta ei ole tunnustettu eikä kannetta isyyden vahvistamiseksi ole vireillä.

Mitä 1 momentissa säädetään isyyden vahvistamisesta, sovelletaan myös äitiyden vahvistamiseen, jos alaikäisen lapsen äitiyden selvittäminen ja oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus tai kirjallinen hedelmöityshoitotodistus osoittavat kuolleen henkilön olevan lapsen äiti eikä kannetta äitiyden vahvistamiseksi ole vireillä.

29 §

Digi- ja väestötietoviraston toimivalta

Vanhemmuus vahvistetaan Digi- ja väestötietovirastossa, jos:

1) vanhemmuus on tunnustettu 18—25 §:ssä säädetyn tavoin eikä ole aiheutta epäillä, ettei henkilö ole lapsen toinen vanhempi;

2) kuolleen henkilön oikeudenomistajat ovat 27 ja 28 §:ssä säädetyn tavoin antaneet suostumuksensa siihen, että vanhemmuus vahvistetaan Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä, ja 27 §:ssä tarkoitetun selvityksen perusteella voidaan pitää selvitettyinä, että henkilö on lapsen toinen vanhempi;

3) synnyttäneen äidin äitiys on selvitetty 2 luvussa tarkoitetulla tavalla eikä ole aiheutta epäillä, ettei henkilö ole lapsen äiti.

Vanhemmuus voidaan vahvistaa, vaikka tulevien vanhempien henkilöllisyyttä ja perhesiteitä osoittavat asiakirjat ovat puutteelliset, jos lisäselvitystä ei kohtuudella ole saatavissa ja vanhemmuuden selvittäminen ja oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus osoittavat vanhemmuuden.

— — — — —

32 §

Kanneoikeus isyyden vahvistamista koskevassa asiassa ja asianosaiset

— — — — —

Henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen isä, on oikeus nostaa isyyden vahvistamista koskeva kanne lasta vastaan:

1) jos lastenvalvoja on keskeyttänyt isyyden selvittämisen, koska lapsesta ei ole saatu näytettä, josta oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus olisi voitu tehdä; tai

2) jollei Digi- ja väestötietovirasto ole vahvistanut isyyttä ja vahvistamatta jättämiseen on muu syy kuin se, ettei 22 §:ssä tarkoitettua hyväksymistä ole saatu.

— — — — —

33 §

Kanneoikeus äitiyden vahvistamista koskevassa asiassa ja asianosaiset

Lapsi, jonka osalta isyyttä ei ole lapsen synnyttäneen äidin avioliiton perusteella todettu eikä toista vanhemmuutta ole Digi- ja väestötietoviraston tai tuomioistuimen päätöksellä vahvistettu, voi vaatia 5 §:n 1 momentissa tarkoitetun äitiyden vahvistamista nostamalla kanteen äidiksi otak-

Valiokunnan mietintö LaVM 5/2023 vp

sumaansa henkilöä vastaan. Jos se, jota vastaan kanne olisi nostettava, on kuollut, kanne nostetaan hänen oikeudenomistajiaan vastaan.

Henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen äiti 5 §:n 1 momentin nojalla, on oikeus nostaa äitiyden vahvistamista koskeva kanne lasta vastaan, jollei Digi- ja väestötietovirasto ole vahvistanut äitiyttä ja vahvistamatta jättämiseen on muu syy kuin se, ettei 22 §:ssä tarkoitettua hyväksymistä ole saatu.

Lapsi, jonka osalta synnyttäneen äidin äitiyttä ei ole todettu tai vahvistettu, voi vaatia 2 §:ssä tarkoitettua äitiyden vahvistamista nostamalla kanteen äidiksi otaksumaansa henkilöä vastaan. Jos se, jota vastaan kanne olisi nostettava, on kuollut, kanne nostetaan hänen oikeudenomistajiaan vastaan.

Henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen äiti 2 §:n nojalla, on oikeus nostaa äitiyden vahvistamista koskeva kanne lasta vastaan, jollei Digi- ja väestötietovirasto ole vahvistanut äitiyttä.

Jos se, jonka äitiydestä on kysymys, kuolee kanteen ollessa vireillä, hänen oikeudenomistajansa tulevat hänen sijaansa.

34 §

Kanneoikeuden rajoitukset

Sen, joka katsoo olevansa lapsen äiti, on pantava kanne vireille vuoden kuluessa siitä päivästä, jona hän sai tiedon 33 §:n 2 tai 4 momentissa tarkoitettusta Digi- ja väestötietoviraston päätöksestä.

36 §

Vastaajaksi haastaminen

Jos lapsi vaatii isyyden vahvistamista, lapsen tulee haastaa vastaajaksi se, jonka voidaan olettaa olevan lapsen isä.

Jos lapsi vaatii 5 §:n 1 momentissa tarkoitettua äitiyden vahvistamista, lapsen tulee haastaa vastaajaksi se, jonka voidaan olettaa olevan lapsen mainitussa momentissa tarkoitettu äiti. Jos lapsi vaatii 2 §:ssä tarkoitettua äitiyden vahvistamista, lapsen tulee haastaa vastaajaksi se, jonka voidaan olettaa olevan lapsen mainitussa pykälässä tarkoitettu äiti.

Jos 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja henkilöitä on useita, voidaan heidät haastaa vastaajiksi samaan oikeudenkäyntiin. Mahdolliset vanhemmat tulee haastaa vastaajiksi samaan oikeudenkäyntiin, jos on ilmeistä, että selvityksen saaminen sitä edellyttää. Jos saman lapsen osalta on vireillä kanne sekä isyyden että 2 §:ssä tarkoitettua äitiyden vahvistamiseksi, äitiyden vahvistamista koskeva kanne on ratkaistava ennen isyyden vahvistamista koskevaa asiaa. Jos saman lapsen osalta on vireillä kanne sekä isyyden että 5 §:n 1 momentissa tarkoitettua äitiyden vahvistamiseksi, isyyden vahvistamista koskeva kanne on ratkaistava ennen äitiyden vahvistamista koskevaa asiaa.

Jos kannetta ajetaan 32 §:n 2 momentin taikka 33 §:n 2 tai 4 momentin nojalla lasta vastaan, vastaajiksi voidaan haastaa myös ne, jotka kantajan ohella voivat tulla kysymykseen lapsen vanhempana.

Henkilöä, jonka osalta on oikeusgeneettisellä vanhemmuustutkimuksella selvitetty, että hän ei voi olla lapsen vanhempi, ei saa ilman erityistä syytä haastaa vastaajaksi.

Valiokunnan mietintö LaVM 5/2023 vp

40 §

Kanteen peruuttaminen ja vanhemmuuden poissuljenta

Jos vanhemmuuden vahvistamista koskevaa kannetta ajetaan useampaa kuin yhtä vastaajaa vastaan, tuomioistuimien voi ennen vanhemmuuskysymyksen lopullista ratkaisemista hylätä kanteen yhden tai useamman vastaajan osalta, jos oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen perusteella on pidettävä todistettuna, ettei kyseinen vastaaja voi olla lapsen vanhempi.

42 §

Muutoksenhaun käsittely

Jos kantaja tai vastaaja hakee muutosta vanhemmuudesta annettuun tuomioon, muutoksenhakutuomioistuimien voi käsitellä asian myös sellaisen asianosaisen osalta, jota muutoksenhaku ei koske. Asiaa ei kuitenkaan tule ilman erityistä syytä ottaa käsiteltäväksi sellaisen henkilön osalta, jota muutoksenhaku ei koske ja jota koskeva vaatimus on hylätty sen vuoksi, että hänen vanhemmuutensa ei ole mahdollinen suoritettuna oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen nojalla.

43 §

Isyyden kumoamisen perusteet

Isyys, joka on 3 §:n nojalla todettu tai Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä vahvistettu, on tuomioistuimen päätöksellä kumottava, jos oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen avulla tai muutoin on selvitetty, ettei isäksi todetun tai vahvistetun ja lapsen välillä ole 4 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettua suhdetta.

44 §

Äitiyden kumoamisen perusteet

Äitiys, joka on Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä vahvistettu, on tuomioistuimen päätöksellä kumottava, jos on selvitetty, ettei äidiksi vahvistetun ja lapsen välillä ole 2 §:ssä tai 5 §:n 1 momentissa tarkoitettua suhdetta.

45 §

Vanhemmuuden kumoaminen Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä

Jos lapsen synnyttänyt äiti ja lapsen toinen vanhempi ovat yhdessä pyytäneet lastenvalvojalta vanhemmuuden selvittämistä 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla, ja oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen perusteella voidaan todeta, että aviomies tai lapsen tunnustanut ei voi olla lapsen isä, Digi- ja väestötietovirasto voi vanhempien yhteisestä hakemuksesta vahvis-

Valiokunnan mietintö LaVM 5/2023 vp

taa, että aviomies tai vanhemmuuden ennen lapsen syntymää tunnustanut henkilö ei ole lapsen isä. Asia voidaan ratkaista lasta kuulematta. Hakemus Digi- ja väestötietovirastolle tulee tehdä ennen kuin vuosi on kulunut lapsen syntymästä.

Digi- ja väestötietovirasto ei saa ratkaista 1 ja 2 momentissa tarkoitettua asiaa, jos synnyttäneelle äidille on annettu hedelmöityshoitoa ajankohtana, jolloin lapsi on saatettu alkuun. Digi- ja väestötietoviraston 1 ja 2 momentissa tarkoitettuihin päätöksiin ei saa hakea muutosta valittamalla.

47 §

Äitiyden kumoamista koskevan kanneasian asianosaiset

Äitiyden kumoamista koskevan kanteen saa nostaa lapsi, lapsen synnyttänyt äiti tai se, jonka **isyys on avioliiton perusteella todettu taikka se, jonka isyys tai** äitiys on Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä vahvistettu.

Äitiyden kumoamista koskevan kanteen saa 48 §:n 2 ja 4 momentissa tarkoitettussa tapauksessa nostaa myös se, joka katsoo 1 momentissa tarkoitettun henkilön asemesta olevansa lapsen vanhempi.

48 §

Kanneoikeuden rajoitukset

Henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen äiti sen henkilön sijasta, joka on **Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä** vahvistettu lapsen synnyttäneeksi äidiksi, on oikeus nostaa kanne synnyttäneen äidin äitiyden kumoamiseksi, jos:

1) hän saattaa todennäköiseksi, että äitiyttä koskeva päätös on perustunut viranomaiselle asianta annettuihin väärin tietoihin; ja

2) tuomioistuin arvioi kanteen nostamisen olevan lapsen edun mukainen.

50 §

Määräaika kanteen nostamiselle

Jos isyys on todettu avioliiton perusteella, lapsen synnyttäneen äidin, 48 §:n 2 momentissa tarkoitettun henkilön ja sen, jonka isyys on todettu avioliiton perusteella, on pantava kanne vireille kahden vuoden kuluessa lapsen syntymästä. Jos vanhemmuus on vahvistettu tunnustamisen tai synnyttäneen äidin äitiyden selvittämisen perusteella, lapsen synnyttäneen äidin, 48 §:n 2 tai 4 momentissa tarkoitettun henkilön ja tunnustajan on pantava vanhemmuuden kumoamista koskeva kanne vireille kahden vuoden kuluessa siitä, kun vanhemmuus on vahvistettu.

Valiokunnan mietintö LaVM 5/2023 vp

63 §

Lapsen mielipiteen selvittäminen

Kun alle 15-vuotiaan lapsen etua 14 §:n 2 momentin 4 kohdassa taikka 48 §:n 1 momentissa, 2 momentin 3 kohdassa tai 4 momentin 2 kohdassa tarkoitettussa tilanteessa arvioidaan, on lapsen omat toivomukset ja mielipide selvitettävä ja otettava huomioon sikäli kuin se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista. Lapsen mielipide on selvitettävä hienovaraisesti ja ottaen huomioon lapsen kehitystaso. Lapselle on selostettava mielipiteen selvittämisen tarkoitus ja selvittämiseen liittyvä menettely.

67 §

Ennakkotunnustamisrekisterit

Sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään, Digi- ja väestötietovirastolla, Ahvenanmaan valtionvirastolla ja hyvinvointialueella on oikeus salassapitosäännösten ja muiden tiedonsaantia koskevien rajoitusten estämättä saada lapsen vanhemmuuden selvittämiseen tai vahvistamiseen liittyvien tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot ennakkotunnustamisrekisteristä.

69 §

Tarkemmat säännökset

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä:

- 1) lapsen syntymää koskevasta ilmoituksesta;
 - 2) henkilöllisyyden toteamiseksi hyväksyttävistä asiakirjoista.
-

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 . Tätä lakia sovelletaan myös, jos lapsi on syntynyt ennen tämän lain voimaantuloa.

2.

Laki

oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain (378/2005) nimike, 1 ja 2 §, 4—8 §, 9 §:n 2 momentti, 10 §, 11 §:n 1 momentti, 12 §:n 2 momentti, 13 ja 16 §, 17 §:n 1 ja 3 momentti, 18 §, 19 §:n 1 momentti, 20 § ja 22—24 §, sellaisina kuin niistä ovat 2 § laissa 780/2022, 13 § laissa 12/2015, 16 § osaksi laissa 780/2022 ja 22 § laissa 744/2015, sekä *lisätään* lakiin uusi 7 a, 8 a, 10 a, 10 b, 13 a, 13 b, 20 a, 23 a ja 23 b § seuraavasti:

Laki

oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta

1 §

Lain soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan oikeusgeneettiseen vanhemmuustutkimukseen.

Oikeusgeneettisellä vanhemmuustutkimuksella (tutkimus) tarkoitetaan vanhemmuuden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi tehtävää ihmisen geenien, muun periytyvän DNA:n tai geenituotteiden tutkimista.

2 §

Tutkimuksen teettäminen

Tuomioistuin voi käsiteltävänään olevassa vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa määrätä tutkimuksen tehtäväksi, jos asianosainen sitä vaatii tai jos tuomioistuin pitää sitä muutoin tarpeellisenä asian selvittämiseksi. Lastenvalvoja voi tilata tutkimuksen, jos vanhemmuuslain (775/2022) 12 §:ssä säädetty edellytykset täyttyvät.

4 §

Tutkimus asianosaisista

Tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi lapsesta, lapsen synnyttäneestä äidistä ja oikeudenkäynnissä asianosaisena olevasta muusta henkilöstä. Tuomioistuin voi vanhemmuuden

Valiokunnan mietintö LaVM 5/2023 vp

kumoamista koskevassa asiassa määrätä tutkimuksen tehtäväksi myös muusta henkilöstä, jos oikeudenkäynnissä esille tulleiden seikkojen perusteella on aihetta olettaa, että tämä on lapsen vanhempi.

5 §

Tutkimus kadonneesta tai kuolleesta

Jos 4 §:ssä tarkoitetun tutkittavan olinpaikasta ei saada tietoa, tuomioistuin voi määrätä, että tutkimus tehdään hänestä aiemmin otetusta, saatavilla olevasta kudosnäytteestä tai että tutkimuksessa käytetään hänestä aiemmassa tutkimuksessa saatuja tietoja. Aiempien tutkimustulosten käyttämisestä säädetään 10 a §:ssä ja aiemmin otetuista kudosnäytteistä 10 b §:ssä.

Jos tutkittava on kuollut, tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi vainajasta otetusta tai otettavasta kudosnäytteestä. Jos vainaja on kateissa tai häntä ei ole voitu tunnistaa luotettavasti taikka jos vainaja on haudattu tai tuhkattu, tuomioistuin voi antaa 1 momentissa tarkoitetun määräyksen. Haudattua vainajaa koskevasta tutkimuksesta säädetään 8 a §:ssä.

Tutkimusta kadonneesta tai kuolleesta henkilöstä ei kuitenkaan saa ilman erityistä syytä määrätä tehtäväksi siitä henkilöstä, jonka vanhemmuudesta ei ole kyse, ennen kuin on osoittautunut, ettei lasta ja otaksuttua vanhempaa koskevasta tutkimuksesta saada riittävää selvitystä vanhemmuuskysymyksen ratkaisemiseksi.

6 §

Lapsen otaksuttujen isovanhempien tutkiminen

Tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi molemmista otaksutun vanhemman vanhemmista näiden suostumuksella, jos otaksuttu vanhempi on kadonnut tai kuollut eikä tutkimusta voida tehdä 5 §:n 1 tai 2 momentin nojalla.

7 §

Otaksutun vanhemman muiden lähisukulaisten tutkiminen

Jos tutkimusta ei voida määrätä tehtäväksi 4–6 §:ssä säädetyllä tavalla, tuomioistuin voi määrätä sen tehtäväksi otaksutun vanhemman toisesta vanhemmasta tai muusta lähisukulaisesta tämän suostumuksella.

7 a §

Kadonneen tai kuolleen isovanhemman tai lähisukulaisten tutkiminen

Jos 6 tai 7 §:ssä tarkoitettu tutkittava on kadonnut tai kuollut, sovelletaan 5 §:n 1 ja 2 momenttia, jollei tutkittava ole ennen katoamistaan tai kuolemaansa kieltänyt tutkimuksen tekemistä.

Valiokunnan mietintö LaVM 5/2023 vp

8 §

Muun vanhemman kuin otaksutun vanhemman lähisukulaisten tutkiminen

Mitä 6, 7 ja 7 a §:ssä säädetään otaksutun vanhemman lähisukulaisten tutkimisesta, sovelletaan muun vanhemman kuin otaksutun vanhemman lähisukulaisiin, jos lasta ja otaksuttua vanhempaa tai tämän lähisukulaisia koskevista tutkimuksista ei saada riittävää selvitystä vanhemmuuskysymyksen ratkaisemiseksi.

8 a §

Tutkimus haudatusta vainajasta

Tuomioistuimien voi antaa määräyksen haudan avaamiseksi ja määräyksen kudosnäytteen ottamiseksi haudatusta vainajasta, jos:

- 1) vainajasta ei ole saatavilla aiemmin otettua kudosnäytettä eikä hänestä ole aiemmassa tutkimuksessa saatuja tietoja; ja
- 2) tutkimusta ei voida tehdä elävästä henkilöstä tai näistä tutkimuksista ei voida saada riittävää selvitystä vanhemmuuskysymyksen ratkaisemiseksi.

Määräys haudan avaamiseksi osoitetaan sille, jonka ylläpitämälle hautausmaalle kyseinen vainaja on haudattu. Määräys kudosnäytteen ottamiseksi osoitetaan sille terveydenhuollon toimintayksikölle, jonka alueella kyseinen hautausmaa sijaitsee.

9 §

Suostumuksen antaminen ja peruuttaminen

Tutkittava taikka 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa hänen edunvalvojansa tai muu lailinen edustajansa voi peruuttaa annetun suostumuksen, kunnes tutkimuksen tulokset on lähetetty sen tilanneelle lastenvalvojalle tai määränneelle tuomioistuimelle. Suostumuksen peruuttamisesta tulee ilmoittaa tutkimuksen tekijälle viipymättä.

10 §

Kuuleminen

Ennen 4 tai 6—8 §:ssä tarkoitetun tutkimusmääräyksen antamista tuomioistuimen on varattava vanhemmuuden kumoamista tai vahvistamista koskevan asian asianosaiselle ja tutkittavaksi määrättävälle henkilölle tilaisuus tulla kuulluksi.

Jos tutkimus tehdään kudosnäytteestä 5 §:n nojalla, haudatusta vainajasta 8 a §:n nojalla tai kadonneesta tai kuolleesta henkilöstä saatuja aiempia tutkimustuloksia käyttämällä 10 a §:n 2 momentin nojalla, tuomioistuimen on ennen tutkimusmääräyksen antamista varattava tilaisuus tulla kuulluksi muiden asianosaisten lisäksi sen henkilön aviopuolisolle tai leskelle sekä perillisille, josta näyte on otettu tai aiotaan ottaa. Jos kadonneelle henkilölle on määrätty edunvalvoja, myös tälle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Valiokunnan mietintö LaVM 5/2023 vp

Jos tutkimus tehdään haudatusta vainajasta 8 a §:n nojalla, tuomioistuimen on ennen tutkimusmääräyksen antamista varattava tilaisuus tulla kuulluksi myös sen haudan hautaoikeuden haltijalle, josta on kyse, ja sen hautausmaan ylläpitäjälle, jonka alueella kyseinen hautapaikka sijaitsee.

10 a §

Aiemmat tutkimustulokset

Jos 4—7, 7 a tai 8 §:ssä tarkoitettu tutkittava on kadonnut tai kuollut, tuomioistuimen tulee ennen tutkimuksen määräämistä tiedustella tutkimuksen tekijältä, onko tutkittavasta tehty aiemmin tutkimus tai onko sellainen parhaillaan tehtävänä. Tuomioistuimella on oikeus saada tieto salassapitosäännösten estämättä. Oikeus saada tieto tutkimuksen tekemisestä salassapitosäännösten estämättä on myös sillä, joka vanhemmuuslain mukaan voi ajaa kannetta vanhemmuuden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi.

Jos tutkimus on tehty 1 päivänä tammikuuta 2013 tai sen jälkeen, lastenvalvoja voi tilata tai tuomioistuin voi määrätä tutkimuksessa käytettäväksi tutkittavasta aiemmassa tutkimuksessa saatuja tietoja. Jos aiempi tutkimus on tehty tutkittavan suostumuksella, tietoja aiemmasta tutkimuksesta voidaan käyttää, jos tutkittava antaa siihen uuden suostumuksen.

Tuomioistuimen tulee määrätä tutkimus tehtäväksi uudelleen, jos 4 §:ssä tarkoitettu tutkittava ei anna suostumustaan aiemmassa tutkimuksessa saatujen tietojen käyttöön tai jos tutkimus on tehty ennen 1 päivää tammikuuta 2013. Jos 4 §:ssä tarkoitettu tutkittava on kadonnut tai kuollut, tuomioistuin voi määrätä tutkimuksessa käytettäväksi aiemmassa tutkimuksessa saatuja tietoja siitä huolimatta, että aiempi tutkimus on tehty tutkittavan suostumuksella tai että tutkimus on tehty ennen 1 päivää tammikuuta 2013.

10 b §

Aiemmin otetut kudosnäytteet

Jos 4—7, 7 a tai 8 §:ssä tarkoitettu tutkittava on kadonnut tai kuollut, terveydenhuollon tai oikeuslääkinnän toimintayksiköltä voi salassapitosäännösten estämättä pyytää tietoa siitä, onko sen hallussa aiemmin otettua kudosnäytettä, josta tutkimus voidaan tehdä. Pyynnön esittäneen tulee pyynnön yhteydessä antaa selvitys siitä, että näytteen tutkiminen voi olla tarpeen vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista varten. Oikeus pyynnön esittämiseen on tuomioistuimella ja sillä, joka vanhemmuuslain mukaan voi ajaa kannetta vanhemmuuden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi.

11 §

Tutkimusmääräyksen antaminen

Ennen kuin tuomioistuin määrää tutkimuksen tehtäväksi 6, 7, 7 a, 8 tai 8 a §:n nojalla, sen on otettava yhteyttä tutkimuksen tekijään ja pyydettävä tutkimuksen tekijältä kirjallinen lausunto siitä, edistääkö tutkimus asian selvittämistä, sekä siitä, voiko tutkimuksessa tulla ilmi tutkittavan omaa tai hänen lapsensa syntyperää koskevia seikkoja. Lausunto on annettava tiedoksi tutkitta-

Valiokunnan mietintö LaVM 5/2023 vp

valle taikka 9 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa hänen edunvalvojalleen tai muulle lailliselle edustajalleen.

12 §

Tutkimusmääräyksen noudattamatta jättäminen

Jos on todennäköistä, ettei tutkittava tai hänen laillinen edustajansa uhkasakosta huolimatta noudata 11 §:n 2 momentissa tarkoitettua tutkimusmääräystä, tuomioistuimien voi uhkasakon asettamisen sijasta määrätä, että tutkittava on tuotava näytteen ottamiseen ja että näyte saadaan ottaa vastoin hänen tai hänen laillisen edustajansa tahtoa. Ennen virka-apumääräyksen antamista tuomioistuimen tulee tehdä 10 a §:n 1 momentissa tarkoitettu tiedustelu tutkimuksen tekijälle siitä, onko tutkittavasta tehty aiemmin tutkimusta. Jos aiempi tutkimus on tehty, sovelletaan tutkimusmääräyksen noudattamatta jättäneeseen tutkittavaan, mitä mainitussa pykälässä säädetään kadonneesta tutkittavasta.

13 §

Näytteen ottaminen

Elossa olevasta otetaan tutkimusta varten solunäyte suun limakalvolta, jollei verinäytteen ottamiseen ole erityistä syytä. Vainajasta, jota ei ole haudattu, näyte otetaan saatavilla olevasta kudoksesta. Haudatusta vainajasta otetaan luunäyte.

Verinäytteen ottaa siihen tarvittavan koulutuksen saanut laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö terveydenhuollon toimintayksikössä. Luunäytteen ottaa sellainen laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö, jolla on tarvittava osaaminen.

Tuomioistuimen määräämä muu kuin luunäyte otetaan terveydenhuollon toimintayksikössä. Näyte suun limakalvolta voidaan ottaa myös lastenvalvojan tai vanhemmuuslain 21 §:n 2 momentissa tarkoitetun Suomen edustustossa palvelevan henkilön valvonnassa. Lastenvalvojan valvonnassa näyte voidaan kuitenkin ottaa vain lastenvalvojan tilaamaa tutkimusta varten vanhemmuuslain 12 §:ssä säädettyjen edellytysten täyttyessä.

13 a §

Henkilöllisyyden todistaminen

Ennen näytteen ottamista tutkittavan on todistettava henkilöllisyytensä näytteenottajalle tai näytteenoton valvojalle henkilöllisyystodistuksen perusteella tai muulla tähän verrattavalla luotettavalla tavalla. Jos tutkimus tehdään vanhemmuuslain 29 §:n 2 momentissa tarkoitetussa tilanteessa siksi, että tulevien vanhempien henkilöllisyyttä ja perhesiteitä osoittavat asiakirjat ovat puutteelliset, näyte voidaan ottaa, vaikka tutkittavan henkilöllisyyttä ei ole voitu luotettavasti todeta.

Valiokunnan mietintö LaVM 5/2023 vp

13 b §

Näytteen ja näytteenottoasiakirjan lähettäminen

Jos tutkimusta varten tarvittavaa näytettä ei oteta lastenvalvojan valvonnassa, tätä tarkoitusta varten laadittu näytteenottoasiakirja on annettava näytteen ottavalle terveydenhuollon ammattihenkilölle tai näytteenottoa valvovalle edustustossa palvelevalle henkilölle.

Näytteen ottajan tai näytteenottoa valvovan lastenvalvojan tai edustustossa palvelevan henkilön on huolehdittava näytteenottoasiakirjan täyttämisestä. Hänen on huolehdittava siitä, että näyte otetaan 3 §:ssä tarkoitetun tutkimuksen tekijän ohjeiden mukaisesti ja että näyteputkeen merkitään näytteen antajan henkilötiedot. Näyte lähetetään viipymättä näytteenottoasiakirjan kanssa tutkimuksen tekijälle tämän ohjeiden mukaisesti.

Jos tutkimus tehdään 5 §:ssä tai 7 a §:ssä tarkoitetusta kudosnäytteestä, näytteenottoasiakirja on toimitettava näytteen hallussapitäjälle. Näytteen ottajan, näytteenoton valvojan tai hallussapitäjän edustajan on huolehdittava näytteenottoasiakirjan täyttämisestä. Näyte ja näytteenottoasiakirja on lähetettävä tutkimuksen tekijälle tämän ohjeiden mukaisesti. Lisäksi on annettava tieto siitä, mistä näyte lähetetään ja minne se tulee palauttaa, kun tutkimus on tehty.

16 §

Näytteen ottaminen tulevan tutkimuksen varalta

Tarvittavan koulutuksen saanut laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö saa pyynnöstä ottaa näytteen 5 tai 7 a §:ssä tarkoitetusta vainajasta mahdollista tutkimusta varten ilman vainajan lesken ja perillisten suostumusta, jos pyynnön esittänyt antaa selvityksen siitä, että näytteen ottaminen voi olla tarpeen vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista varten. Oikeus pyynnön esittämiseen on sillä, joka vanhemmuuslain mukaan voi ajaa kannetta vanhemmuuden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu näyte saadaan hävittää, kun kaksi vuotta on kulunut sen ottamisesta, jollei näytettä hallussaan pitävälle sairaalalle, terveydenhuollon toimintayksikölle, tutkimuslaitokselle tai terveydenhuollon ammattihenkilölle ole selvitetty, että vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista koskeva asia on vireillä tuomioistuimessa. Mainittua näytettä ei saa tutkia ilman vainajan lesken ja perillisten suostumusta tai tuomioistuimen antamaa määräystä.

17 §

Näytteen hävittämiskielto

Tuomioistuin voi sakon uhalla kieltää sairaalaa, terveydenhuollon toimintayksikköä, tutkimuslaitosta tai terveydenhuollon ammattihenkilöä hävittämästä 5—7, 7 a, 8, 8 a tai 16 §:ssä tarkoitusta henkilöstä muuten kuin tämän lain nojalla otettua näytettä. Kielto voidaan määrätä hakemuksesta, jos hakija antaa selvityksen siitä, että näytteen säilyttäminen voi olla tarpeen todisteiden saamiseksi sellaisessa vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa, jossa hakija on asianosaisena tai jonka hän aikoo panna vireille. Hakemus on viipymättä annettava tiedoksi sille, jolle kieltoa haetaan. Kielto on tämän jälkeen väliaikaisesti voimassa, kunnes tuomioistuin on ratkaissut hakemusasian. Tuomioistuimen määräämä kielto on voimassa, kunnes

Valiokunnan mietintö LaVM 5/2023 vp

vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista koskeva asia on lainvoimaisella tuomiolla ratkaistu.

— — — — —
Jos vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista koskeva oikeudenkäynti ei ole vireillä, tässä pykälässä tarkoitetun kiellon antamista koskevan asian vireillepanoon ja käsittelyyn sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 8 lukua. Hakemus käsitellään siinä tuomioistuimessa, joka olisi toimivaltainen käsittelemään sen vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista koskevan kanteen, josta hakemuksessa on kysymys.

18 §

Oikeudenkäymiskaaren eräiden säännösten soveltaminen

Jos tutkittava on määrätty tuotavaksi näytteen ottamiseen, tuomisesta aiheutuvien kustannusten maksamiseen ja korvaamiseen sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 32 §:ää.

Käräjäoikeuden oikeudenkäynnin aikana tämän lain nojalla tekemästä ratkaisusta saa erikseen valittaa. Muutoksenhausta säädetään oikeudenkäymiskaaren 25 luvussa. Valitus on käsiteltävä kiireellisenä. Hauta voidaan avata vasta, kun päätös haudan avaamisesta ja näytteenotosta on lainvoimainen.

19 §

Matka- ja toimeentulokustannusten maksaminen ennakolta

Jos tuomioistuin on määrännyt näytteen otettavaksi muusta kuin sellaisesta henkilöstä, joka on vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa asianosaisena, tällä on oikeus pyynnöstä saada valtion varoista korvaus näytteen ottamista varten välttämättömistä matka- ja toimeentulokustannuksista. Tuomioistuin voi määrätä korvauksen suoritettavaksi etukäteen, jos tutkimukseen määrätty henkilö sitä pyytää.

20 §

Kustannusten maksaminen

Valtion varoista maksetaan korvaus:

- 1) 13 ja 14 §:ssä tarkoitetun näytteen ottamisesta sekä 11 §:n 3 momentissa tarkoitetun todistuksen antamisesta;
- 2) tuomioistuimen määräämän tai lastenvalvojan tilaaman tutkimuksen tekemisestä ja lausunnon antamisesta siitä;
- 3) 11 §:n 1 momentissa tarkoitetun lausunnon antamisesta;
- 4) 8 a §:ssä tarkoitetun haudan avaamisesta näytteenottoa varten ja sen ennallistamisesta.

Valiokunnan mietintö LaVM 5/2023 vp

20 a §

Oikeus korvaukseen

Toisen palveluksessa olevan terveydenhuollon ammattihenkilön tai asiantuntijan korvaus maksetaan sille, jonka palveluksessa hän on. Toisen palveluksessa olevan oikeudesta saada itselleen korvaus on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään, määrätään tai sovitaan.

Muissa kuin 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa korvaus maksetaan sille terveydenhuollon ammattihenkilölle tai asiantuntijalle, joka on tehnyt toimenpiteen tai tutkimuksen taikka antanut todistuksen tai lausunnon.

22 §

Taloudellisten menetysten korvaaminen

Jos tutkimus on määrätty tehtäväksi sellaisesta otaksutusta vanhemmasta tai tämän lähisukulaisesta, joka ei ole oikeudenkäynnissä asianosaisena, tutkittavalle taloudellisesta menetyksestä maksettavaan korvaukseen sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 65 §:ssä säädetään todistajalle maksettavasta korvauksesta.

23 §

Tutkimuksesta annettavan lausunnon sisältö

Tutkimuksen perusteella annettavassa lausunnossa on mainittava:

- 1) lausunnon antaja;
- 2) tutkimuksen tilannut lastenvalvoja tai määrännyt tuomioistuin;
- 3) näytteen ottaja, näytteenoton valvoja tai näytteen toimittanut hallussapitäjä;
- 4) keistä, missä ja milloin näytteet on otettu;
- 5) miten tutkittavan henkilöllisyys on todettu;
- 6) mikä näyte on otettu;
- 7) keiden välisen vanhemmuussuhteen tutkimisesta on kysymys;
- 8) käytetty tutkimusmenetelmä ja sen arviointiin mahdollisesti vaikuttavat tiedot;
- 9) periytymissääntöjen kannalta olennaiset tutkimustulokset;
- 10) olennaisista tutkimustuloksista periytymissääntöjen perusteella tehdyt päätelmät;
- 11) jos vanhemmuutta ei ole suljettu pois, tutkimustulosten tilastollinen arviointi, erityisesti vanhemmuusindeksi ja tutkimustulosten todistusvoima.

23 a §

Lausunto muiden lähisukulaisten tutkimisesta

Sen lisäksi, mitä 11 §:n 1 momentissa säädetään, siinä tarkoitettussa lausunnossa on mainittava:

- 1) lausunnon antaja;
- 2) lausunnon pyytänyt lastenvalvoja tai tuomioistuin;
- 3) keiden välisen vanhemmuussuhteen tutkimisesta on kysymys;

Valiokunnan mietintö LaVM 5/2023 vp

4) tutkittaviksi ehdotetut.

23 b §

Lausunnon lähettäminen ja tiedoksianto

Edellä 23 ja 23 a §:ssä tarkoitettu lausunto on sen valmistuttua toimitettava viipymättä sille, joka on tutkimuksen määrännyt tai tilannut. Edellä 23 a §:ssä tarkoitettun lausunnon tiedoksiantosta tutkittavalle tai hänen lailliselle edustajalleen huolehtii lausunnon pyytäjä.

24 §

Tarkemmat säännökset

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä:

- 1) näytteen ottamisesta, tutkittavalle annettavasta todistuksesta ja näytteen lähettämisestä maksettavasta korvauksesta;
- 2) tutkimuksen tekemisestä, tutkimuksen perusteella annettavasta lausunnosta ja sen lähettämisestä sekä 11 §:n 1 momentissa tarkoitettun lausunnon antamisesta ja lähettämisestä maksettavasta korvauksesta;
- 3) 8 a §:ssä tarkoitettun haudan avaamisesta näytteenottoa varten ja sen ennallistamisesta maksettavasta korvauksesta;
- 4) 1—3 kohdassa tarkoitettujen korvausten maksamiseen liittyvästä laskutusmenettelystä ja laskujen tietosisällöstä;
- 5) henkilöllisyyden toteamiseksi hyväksyttävistä asiakirjoista.

Oikeusministeriön asetuksella säädetään niistä tutkimukseen liittyvistä asiakirjoista, jotka annetaan asianomaiseen tarkoitukseen vahvistetuilla lomakkeilla. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos vahvistaa käytettävien lomakkeiden kaavat.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain 12 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun
lain (619/1996) 12 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 627/2022, seuraavasti:

12 §

Muu selvitys

Tuomioistuin voi myös määrätä, että lapsi on hyvinvointialueen osoittaman lääkärin tai muun
asiantuntijan tutkittava. Tutkimusmääräyksen lisäksi asetettavaan uhkasakkoon ja tutkimusmää-
räyksen noudattamatta jättämisen seurauksiin sovelletaan, mitä oikeusgeneettisestä vanhem-
muustutkimuksesta annetun lain (378/2005) 11 §:n 2 momentissa ja 12 §:ssä säädetään uhkasa-
kosta ja tutkimusmääräyksen noudattamatta jättämisestä oikeusgeneettisissä vanhemmuustutki-
muksissa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki

sukupuolen vahvistamisesta annetun lain 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sukupuolen vahvistamisesta annetun lain (295/2023) 3 §:n 3 momentti seuraavasti:

Valiokunnan mietintö LaVM 5/2023 vp

3 §

Sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutukset

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, sovellettaessa hedelmöityshoidoista annettua lakia (1237/2006) henkilön sukupuolena pidetään henkilön syntymässä määriteltyä sukupuolta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 29.11.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Juho Eerola ps
varapuheenjohtaja Eva Biaudet r
jäsen Elisa Gebhard sd
jäsen Mari Kaunistola kok
jäsen Marko Kilpi kok
jäsen Minja Koskela vas
jäsen Rami Lehtinen ps
jäsen Timo Mehtälä kesk
jäsen Susanne Päivärinta kok
jäsen Markku Siponen kesk
jäsen Joakim Vigelius ps
jäsen Juha Viitala sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila